

(UNGEGN). Seuraava UNGEGNin asiantuntijaistunto on vuonna 2009 Nairobissa, mikäli poliittinen tilanne sen sallii ja YK:n tarvitsemat kokousjärjestelyt hoituvat. Seuraava paikannimien standardointikonferenssi pidetään vuonna 2012. ■

SIRKKA PAIKKALA
TEEMU LESKINEN
Sähköpostit: sirkka.paikkala@kotus.fi
teemu.leskinen@nls.fi

LISÄTIETOJA

UNGEGN = United Nations Group of Experts on Geographical Names. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo>.

UNGEGN Working group on romanization systems. <http://www.eki.ee/wgrs>.

YK:n yhdeksäs paikannimien standardointikonferenssi. http://www.kotus.fi/files/960/UNCSGN_2007-raportti.pdf.

SEKVENSSIJÄ JÄSENTÄMÄSSÄ

Emanuel A. Schegloff *Sequence organization in interaction: A primer in conversation analysis. Volume 1.* Cambridge: Cambridge University Press 2007. 300 s. ISBN-13 978-0-521-82572-6 (nidottu), ISBN-13 978-0-521-53279-2 (sidottu).

Emanuel A. Schegloffin teos on keskusteluanalyysin oppikirja, joka kokoaa yhteen ja osin tarjoaa myös ennen julkaisematonta tietoa keskustelun toimintajaksojen eli sekvenssien rakenteista. Teos pohjaa Schegloffin keskusteluanalyysin kursseihin ja paljolti myös kirjoittajan omaan tutkimukseen, ja sen takana on pitkä työhistoria: ensimmäiset käsikirjoitusversiot liikkuvat tutkijapiireissä jo yli kymmenen vuotta sitten. Alun perin kirjoittajan tarkoituksena oli kirjoittaa yksi oppikirja, joka kattaisi kaikki keskeiset vuorovaikutuksen jäsennykset, mutta jo sekvenssejä käsittelevä teksti kasvoi kirjan mittaiseksi. Teoksen numeroiminen ykkösosaksi antaa ymmärtää, että jatkoa on luvassa. Kirjan esipuheessa luetellaan

vuorovaikutuksen keskeiset jäsennykset («generic orders of interaction»): vuorottelu (miten vuorot vaihtuvat), toimintojen muotoilu (miten vuorot muotoillaan ja tulkitaan tietyksi toiminnoiksi), sekvenssijäsenitys (miten peräkkäiset vuorot liittyvät yhteen koherenteiksi jaksoiksi), korjausjäsenitys (miten käsitellään puhumisen, kuulemisen ja ymmärtämisen ongelmia), sananvalinta ja keskustelun kokonaisrakenne. Kirjoittaja lupaa, että kukin jäsenitys käsitellään omassa kirjassaan. Oppikirjojen sarja tarjoaa valmistuttuaan perusteellisen kuvan siitä, miten keskustelu rakentuu ja miten sen rakentumista voidaan tutkia; toisaalta kirjoittajan mukaan on myös tärkeää ymmärtää kutakin jäsennyttä itsessään.

Tässä teoksessa kyse on siis siitä, miten keskustelun vuorot muodostavat toimintajaksoja. Ensimmäisessä luvussa johdatellaan sekvenssijäsennykseen ja esitellään lyhyesti muutamia käsitteitä. Sekvenssi esitetään nimenomaan toiminnallisena, ei topikaalisena yksikkönä. Topikaalisen ja toiminnallisen jäsenyksen yhteyksistä ja eroista olisi mielellään lukenut enemmänkin, mutta tämä siirretään tulevien oppikirjojen asiaksi. Kirjoittaja joutuukin alati taiteilemaan sen suhteen, miten ja missä määrin käsitellään niitä keskustelun rakentumiseen liittyviä asioita, jotka »kuuluvat» sarjan muihin osiin. Luvussa 1 esitellään lyhyesti vuoron ja vuorottelun käsitteet, samoin (puhe)toiminnon käsite, koska ne ovat oleellisia myös sekvenssien tarkastelussa. Pikakatsaukset näihin aiheisiin ovat melko toimivia, vaikka tuntuukin, että jotkin jatkokäsittelyyn siirrettävistä kysymyksistä olisivat tärkeitä nykyisenkin tekstin kannalta. Erityisesti mietityttämään jää kysymys siitä, miten tutkijat — ja keskustelun osanottajat itse — keskustelussa tunnistavat ja luokittelevat puhetoimintoja. Miten tiedämme, että jokin vuoro tai lausuma on valitus, kehu tai kutsu? Kun sekvenssijäsennys kuitenkin on nimenomaan toimintojen ja osin myös aivan tiettyjen puhetoimintojen jäsenystä, lukijaa olisi kannattanut johdattaa myös tämän kysymyksen ääreen. Kaikkiaan voi kuitenkin sanoa, että kirjoittaja taiteilee melko hyvin valinnoissaan ja rajauksissaan.

Sekvenssijäsennyksen keskeinen rakenne on vieruspari, ja melkein koko teos käsittelee vierusparipohjaisia sekvenssejä. Vierusparin käsite esitellään luvussa 2: sillä tarkoitetaan (perustapauksessa) kahden eri puhujan tuottamaa kahta peräkkäistä vuoroa, jotka ovat jäsenyneet etujäseneksi ja jälkijäseneksi siten, että tietynlainen etujäsen tekee tietynlaisen jälkijäsenen relevantiksi. Perusesimerkkejä vieruspareista

ovat esimerkiksi tervehdys–vastatervehdys ja kysymys–vastaus. Vierusparin kuvausta ei pidä ymmärtää liian jyrkästi: kyseessä on rakenne, joka taipuu monenmuotoiseksi – esimerkiksi etujäsen ja jälkijäsen eivät välttämättä ole heti peräkkäin. Suurin osa kirjasta käsittelee tätä monimuotoisuutta. Luvussa tuodaan myös esiin se, että osa etujäsenistä aktivoi yhden tietyn jälkijäsenen (esim. tervehdys–vastatervehdys), suurin osa kuitenkin vaihtoehtoisten jälkijäsenten joukon (esim. suostuminen/kieltäytyminen).

VIERUSPARIN LAAJENNUKSET JA PREFERENSSI

Vieruspari voi esiintyä keskustelussa minimaalisena kahden vuoron sekvenssinä. Tällaisia käsitellään lyhyesti luvussa 3. Kirjoittajan mukaan niitä esiintyy tietyissä konteksteissa, esimerkiksi keskustelujen aluissa ja lopuissa rutiininomaisina jaksoina (tervehdykset, hyvästelyt, mitä kuuluu-kysymykset). Tyypillisempää kuitenkin on, että vierusparit laajentuvat (tai lavennevät, ISK §1218) eri tavoin: suurin osa kirjasta kuluu näiden lavennusten rakenteiden ja funktioiden käsittelyssä. Vieruspari voi laajentua joko edestä, jäsenten välistä tai lopusta. Voidaankin puhua etu-, väli- ja jälkilajennuksesta; usein laajennukset ovat itsessään sekvenssejä, vieruspareja, joten voidaan puhua myös esimerkiksi esisekvensseistä.

Etulajennuksia käsitellään luvussa 4. Esisekvenssi voi olla luonteeltaan yleinen, jolloin se ennakoi vain sitä, että jokin puhetoiminto on tulossa. Tällainen esisekvenssi koostuu tyypillisesti huomionkohdistimesta (esim. *hei, hei Markku*) ja sen saamasta responsista (suomeksi esim. *no*, Sorjonen 2002). Joillekin puhetoiminnoille on kuitenkin kehittynyt niille tyypillisiä esisekvenssejä. Schegloff puhuu esimerkiksi

esikutsuista (*pre-invitation*). Esikutsu on sellainen kysymys, jolla testataan, onko puhujan mielessä olevalla kutsulla tai senkaltaisella toiminnolla hyväksymismahdollisuuksia (esim. kysymys *mitä sä oot tekemässä*). Tällaiset vuorot usein jo tunnustetaan kutsua ennakoiviksi. Esitoimintojen responssit voivat Schegloffin mukaan olla ainakin kolmenlaisia: jatkamaan kehottavia (*go-ahead*), varsinaisen toiminnan tukkivia (*blocking*) tai varauksellisia (*hedging*). Luvussa tarkastellaan myös uutisen tai kertomuksen ennakoimista (esim. *arvaa mitä*-tyyppisillä vuoroilla) ja esisekvenssin erityistyyppinä vielä esi-esitoimintoja (*pre-pre*). Nämä hakevat ensin esimerkiksi lupaa kysyä, mutta niiden jälkeen ei heti tulekaan kysymys vaan kysymystä taustoittava jaksos; rakenteen tehtäväksi näyttäytyy tilan varaaminen kysymyksen pohjustamiselle.

Esisekvenssit liittyvät usein keskustelun preferenssijäsennykseen. Niinpä Schegloff sijoittaakin preferenssijäsennyksen käsittelyn lukuun 5. Kirjoittajan mukaan esisekvenssien käyttöä motivoi pyrkimys välttää ongelmia varsinaisen toiminnon tuottamisessa ja vastaanotossa. Tyypillisin ongelma on preferoimattomien jälkijäsenten, esimerkiksi kieltäytymisen, esittäminen. Preferenssijäsennyksessä on kyse vaihtoehtoisten toimintojen vuorovaikutuksellisesta suhteesta. Selvimmin asia käy ilmi tiettyjen jälkijäsenten kautta: monilla etujäsenillä on kahdentyyppisiä jälkijäseniä (esim. erimielisyys/samanmielisyys, suostuminen/kieltäytyminen), jotka eivät kuitenkaan ole keskenään symmetrisessä suhteessa. Toinen vaihtoehtoista on vuorovaikutuksellisesti ongelmallisempi (preferoimaton) ja toinen ongelmattomampi (preferoitu). Vuoron statuksen paljastaa usein sen muotoilu: Schegloff käsittelee monenlaisia preferoimattoman — ja samalla preferoidun — responssin tuntomerkkejä, esimerkiksi vuoron laajuutta ja ajoitusta (näistä suomeksi ks.

Tainio 1997b). Omana alalukunaan käsitellään ilmiötä, joka liittyy tiettyihin kielellisiin rakenteisiin. »Rakenteeseen mukautuminen» (*type confirmity*) nostetaan esiin vaihtoehtokysymysten kautta. Raymondin tutkimuksiin (esim. 2000) nojaten Schegloff esittää, että rakenteeseen mukautuminen ja preferenssi ovat eri asioita: kaikki kyllä/ei-tyyppiset vastaukset eivät ole preferoituja vaihtoehtokysymysten vastauksia ja kaikki muuntyyppiset (esim. lausevastaukset) eivät ole preferoimattomia. Toisaalta kuitenkin esitetään, että kysymystyyppiin mukautuvat vastaukset ovat laajalti preferoituja.

Preferenssijäsennys on selvimmin havaittavissa tiettyjen jälkijäsenten muotoilussa, mutta Schegloff esittää, että myös joidenkin etujäsenten välillä voi nähdä preferenssisuhteen. Kyse on sellaisista toimintopareista kuin pyytäminen–tarjoutuminen. Tällöin pyytäminen olisi preferoimaton toiminto, ja toisen esittämä tarjoutuminen preferoitu. Samaan tapaan voisi hahmottaa, että jonkin asian (esim. puhujan uuden vaateen) huomaaminen olisi preferoitua, ja se, että puhujan täytyisi itse tuoda tuo uusi asia esiin, olisi preferoimatonta. Näiden väitteiden dokumentointi ei keskustelunanalyttisessä tutkimuksessa ole ollut yhtä vankkaa kuin jälkijäsenten preferenssin, ja esimerkiksi huomaamista käsitellessään Schegloff ei pysty tarjoamaan yhtään aitoa nauhoitettua esimerkkiä. Pyynnön ja tarjoamisen preferenssisuhde on kyllä nostettu esiin monissa tutkimuksissa (esim. Schegloff 1979, jossa ajatuksen isänä esitetään Harvey Sacks; saksankielisen keskustelun tutkimuksessa Golato 2005; Taleghani-Nikazm 2006; ks. myös Tainio 1997: 108), mutta ajatusta on myös kritisoitu (Curl ja Drew tulossa). Näistä ilmiöistä tarvittaisiin lisää systemaattista tutkimusta.

Toista laajennustyyppiä, välilajennusta (*insert expansion*), käsitellään luvussa 6. Tällaiset laajennukset ovat välisekvensse-

jä, joiden aloittajana toimii etujäsenen vastaanottaja. Välisekvenssi tähtää siihen, että puhuja pystyisi tuottamaan jälkijäsenen. Schegloff käsittelee kahdenlaisia välisekvenssejä: osa on sellaisia, jotka tarkistavat jotakin edeltävästä vuorosta (*post-first*), osa taas palvelee selvemmin tiettyjen jälkijäsenten tuottamista (*pre-second*). Ensimmäisen tyyppin tapaukset ovat korjausjaksoja, joissa puhuja tuottaa korjausaloitteen (esim. sellaisen kuin *mitä, kuka*), jolla osoittaa, että edeltävän vuoron prosessoinnissa on ollut ongelma. Kirjoittajan mukaan tällaiset korjausjaksot usein enteilevät preferoimatonta jälkijäsentä, mutta eivät aina. Jälkimmäinen ryhmä on hankalampi hahmottaa: Schegloffin esimerkeissä on kyse sellaisista kysymyksistä, joita esitetään, jotta jälkijäsen (esim. neuvo, ohje) voitaisiin tuottaa toisen tilanteeseen sovitetulla tavalla (esim. kun A kysyy ajo-ohjeita, B kysyy ensin A:n lähtöpaikkaa ja sovittaa sitten neuvonannon tähän sijaintiin).

Joskus vierusparijaksot päättyvät jälkijäsenen tuottamiseen, ja joillekin toimintajaksoille tämä on tyypillistäkin. Tällaisia ovat esimerkiksi tervehdys- ja korjausjaksot. Tyypillisempää kuitenkin on, että vieruspari laajenee lopusta. Luvun 7 aiheena on jälkilaajennus (*post-expansion*). Jälkilaajennuksia käsitellään teoksessa laajasti, ja päätyyppejä ovat minimaaliset yhden vuoron mittaiset ja toisaalta tätä laajemmat jälkijaksot. Minimaalisten laajennusten tehtävänä on sulkea toimintajakso: tyypillisiä vuorotyyppiejä englanninkielisessä keskustelussa ovat partikkeleista *oh* ja *okay* koostuvat vuorot ja kannanotot. Laajempia jälkilaajennuksia on monenlaisia: näistä esitellään esimerkiksi korjausjaksot, jälkijäsenen kohdistuvat erimielisyydet ja edeltävän vuoron tai sen osan topikalisointi. Yleisenä tendenssinä kirjoittaja esittää, että preferoidun jälkijäsenen jälkeen sekvenssin sulkeminen on tyypillistä, kun taas

preferoimaton jälkijäsen johtaa laajempaan jälkikäsitteilyyn. Luvussa 8 käsitellään sekvenssityyppejä, joka on vastoin tätä tendenssiä: sekvenssejä, joissa tarjotaan jokin puheenaihetta (esim. vastaanottajaan suuntautuvalla kysymyksellä). Puheenaiheen hyväksyminen on preferoitua ja johtaa sekvenssin laajenemiseen, kun taas preferoimaton vaihtoehto, topiikin hylkiminen, johtaa sekvenssin sulkemiseen.

Luku 9 liittyy edelleen vierusparin jälkilaajennuksiin. Schegloff esittää, että toimintajakset voivat laajentua perusvierusparin jälkeen runsaastikin, jolloin vuorovaikutuksen sekvenssirakenne voi käydä vaikeasti hahmottavaksi. Luku tarkastelee tällaisten laajennusjaksojen sulkemista. Käsitelyssä ovat yhtäkkiset, joskus kesken vuoron tehdyt siirtymät seuraavaan toimintajaksoon ja toisaalta erityiset sekvenssiä sulkevat sekvenssit. Niissä puhuja esimerkiksi tuottaa yhteenvedon tai kannanoton, jolla pyrkii sulkemaan edeltävän toimintajakson.

SEKVENSSIEN MONINAISUUS

Peräkkäisten sekvenssien välillä ei välttämättä ole minkäänlaista kytköstä, mutta luvun 10 aiheena on nimenomaan sekvenssien kytkeytyminen toisiinsa (*sequences of sequences*). Luvussa tarkastellaan vastavuoroisia sekvenssejä, joissa joku puhuja esittää ensin tietyn etujäsenen, ja jälkijäsenen jälkeen sen tuottaja esittää vastaavan etujäsenen: tyyppiesimerkkinä on kuulumisten kysely. Toimintajakso siis pysyy samana, mutta toimijoiden asemat vaihtuvat. Toisaalta on myös sekvenssejä, joissa yksi puhuja tuottaa saman toimintotyyppin useaan kertaan (*action-type sequence series*).

Schegloffin teoksen aineistona ovat enimmäkseen arkikeskustelut. Luvussa 12 tarkastellaan kuitenkin joitakin esimerkkejä institutionaalisista keskusteluista. Luku

käsittelee sekvenssirakenteiden variaatioita: sitä, miten aiemmin esiteltyt rakenteet taipuvat tiettyjen vuorovaikutustilanteiden tarpeisiin. Schegloff nostaa esiin Heritagen (1985) tutkimuksen uutishaastatteluista, joissa kysymys–vastaus–vierusparien jälkeen ei tyypillisesti esiinny esimerkiksi *oh*-partikkelia. Tämä johtuu siitä, että haastattelu on suunnattu tv-katsojille, eikä haastattelijat asetu haastateltavan puheen ensisijaiseksi vastaanottajaksi. Tarkasteltavina ovat myös opetusvuorovaikutukselle tyypilliset sekvenssit, joissa vastauksen jälkeen esitetään sekvenssiä sulkeva vuoro, joka arvioi vastauksen onnistuneisuutta. Kolmantena ilmiönä tarkastellaan itseä vähättelevää puhetta ja siihen reagoimista: vertailukohtina ovat arkikeskustelu ja kielitaidon arviointitilanteet.

Viimeinen sisältöluku käsittelee sekvenssiä käytänteenä ja esittelee edelleen sekvenssirakenteiden variaatiota. Siinä esitetään, että vakiintuneet sekvenssirakenteet ovat syntyneet vuorovaikutuksen tarpeisiin: ne ovat kehikkoja, jotka usein ovat kehittyneet ongelmatilanteiden hoitamiseksi ja välttämiseksi. Sekvenssirakenteita ei kuitenkaan pidä ymmärtää tiukkoina raameina, jotka rajaavat osallistujien toimintaa. Pikemminkin ne ovat perusvoimavara, jota voidaan muokata monella tapaa ja moneen tarpeeseen. Luvussa esitellään sellaisia sekvenssejä, jotka ovat muodoltaan epätyypillisiä aiempiin verrattuna, tarkastellaan satunnaisia sekvenssejä (esim. sananhakuja, henkilöviittauksen tunnistettavuuden tarkistuksia) sekä tapauksia, joissa jonkin puhetoiminnon relevanssi nousee keskustelussa esiin useaan otteeseen.

LOPUKSI

Schegloffin teos kokoaa yhteen sellaista tietoa, joka on aiemmin ollut saatavilla sieltä täältä eri lähteistä, ja tarjoaa paljon myös ai-

van uutta tietoa. Kokonaisesityksen tarpeesta ei ole epäilystä. Teos sopii erinomaisesti jatkolukemiseksi esimerkiksi suomalaiselle keskusteluanalyysin oppikirjalle (Tainio 1997) ja syventää sen esitystä monella tavalla. Kirja on esitystavaltaan selkeähkö, ja siinä käytetään runsaasti esimerkkejä, jotka useimmiten havainnollistavat käsiteltäviä ilmiöitä erittäin hyvin. Esimerkkilitteraatioiden ääni- ja videonauhoitukset löytyvät kustantajan (Cambridge University Press) kotisivuilta, mikä on erinomaista.

Kirjan pääjuonteena on vierusparien ja niiden varaan rakentuvien toimintajaksosten tarkastelu. Paikoin kirjoittaja kuitenkin huomauttaa siitä, että kaikki keskustelutoiminta ei rakennu vierusparien varaan. Tätä tuodaan esiin muun muassa teoksen johdantoluvussa, jossa esitetään, että vierusparijäsennys ei ole läsnä esimerkiksi joissain kertomis- ja topiikinkäsittelyjaksoissa. Myös luvussa 11 käsiteltävät »retrosekvenssit» (taaksepäin suuntautuvat jaksot) esitetään vierusparirakenteesta poikkeavina. Ei-kielellisen toiminnan varaan rakentuvat jaksot eivät myöskään — ainakaan välttämättä — rakennu Schegloffin mukaan vierusparimaisiksi; niitä ei tosin ole tarpeeksi tutkittu. Pitkin matkaa teoksessa viitataan lyhyelti ei-vierusparimaisuuteen. Asia jää kuitenkin ilmaan. Olisin toivonut, että kirjoittaja olisi laatinut teokseen luvun, jossa olisi käsitelty näitä ilmiöitä kooten, ja tehnyt selväksi sen, millä ehdoin joitain sekvenssejä voi tarkastella vierusparipohjaisina ja joitain toisia ei.

Toinen mietityttävä asia on teoksen suhde kieleen ja kulttuuriin. Lähdeluettelossa on laskujeni mukaan 135 lähdetä, ja näistä alle kymmenessä käsitellään muilla kielillä kuin englanniksi käytyjä keskusteluja. Itse teoksessa muunkielisten tutkimusten käsittely on minimaalista. Keskusteluanalyttista sekvenssijäsennykseen liittyvää tutkimusta on kuitenkin tehty myös muista

kielistä ja sitä on julkaistu englanniksikin. Olisi odottanut, että tätä tutkimusta tuotaisiin teoksessa esiin ja että pohdittavaksi nostettaisiin myös sekvenssirakenteiden mahdollinen universaalius tai kulttuurisidonnaisuus. Tai sitten kirjan olisi voinut rajata eksplisiittisesti amerikkalaista englanninkielistä keskustelua käsitteleväksi. Ehkäpä muut kielet ja kulttuurit ja tutkittavien asioiden universaalius ja toisaalta kulttuurisidonnaisuus nousevat esiin sarjan seuraavissa teoksissa. ■

MARKKU HAAKANA

Sähköposti: markku.haakana@helsinki.fi

LÄHTEET

- CURL, TRACI S. – DREW, PAUL tulossa: Contingency and action: A comparison of two forms of requesting. – *Research on language and social interaction*.
- GOLATO, ANDREA 2005: *Compliments and compliment responses: Grammatical structure and sequential organization*. Amsterdam: Benjamins.
- HERITAGE, JOHN 1985: Analyzing news interviews: Aspects of the production of talk for an overhearing audience. – van Dijk, Teun (toim.), *Handbook of Discourse Analysis vol. III* s. 95–119. Academic Press: New York.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAYMOND, GEOFFREY 2000: *The structure of responding: Type-confirming and non-confirming responses to yes/no interrogatives*. Ph.D. dissertation. Department of Sociology, University of California, Los Angeles.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. 1979: Identification and recognition in telephone conversation openings. – Psathas, George (toim.), *Everyday language: Studies in ethnomethodology* s. 23–78. New York: Irvington Publishers.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 2002: Recipient activities: The particle *no* as a go-ahead response in Finnish conversations. – Cecilia E. Ford, Barbara A. Fox & Sandra A. Thompson (toim.), *The language of turn and sequence* s. 165–195. Oxford Studies in Sociolinguistics. Oxford: Oxford University Press.
- TAINIO, LIISA (toim.) 1997a: *Keskustelunanalyysin perusteet*. Vastapaino: Tampere.
- 1997b: Preferenssijäsennys. – Tainio, Liisa (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 93–110. Tampere: Vastapaino.
- TALEGHANI-NIKAZM, CARMEN 2006: *Request sequences. The intersection of grammar, interaction and social context*. Studies in Discourse and Grammar 19. Amsterdam: Benjamins.